

Ernest Hemingway (1899 – 1961): Stařec a moře (1952)

Byl už starý, vyjížděl sám v loďce na lov do Golfského proudu a teď tomu bylo čtyřiaosmdesát dní, co nechytil jedinou rybu. Prvních čtyřicet dní s ním jezdil chlapec. Ale po čtyřiceti dnech bez úlovku řekli chlapci jeho rodiče, že starý je už dočista a nadobro *salao*, což je nejhorší druh smolaře, a chlapec začal na jejich příkaz jezdit s jiným člunem, který ulovil tři pořádné ryby hned první týden. Chlapec byl smutný, když viděl, jak se starý každý den vrací s prázdnou loďkou, a vždycky mu šel pomoci odnést buď kotouče šňůry nebo hák s bodcem a harpunu a plachtu skasanou kolem stěžně. Plachta byla záplatována pytlí od mouky a svinuta vyhlížela jako vlajka trvalé porážky.

Stařec byl hubený, vyzáblý a zátylek měl zrytý hlubokými rýhami. Na lících mu vyvstaly hnědé skvrny kůže, zrohovatělé na ochranu před odrazem slunce v tropickém moři. Ty skvrny mu sahaly po stranách obličeje až dolů a ruce měl zjizvené hlubokými zářezy od toho, jak se lopotil s těžkými rybami na šňůrách. Žádná z těch jizev však nebyla čerstvá. Byly tak staré jako výmoly v bezrybé poušti.

Všechno na něm bylo staré, až na jeho oči. Ty měly stejnou barvu jako moře a hleděly vesele a nezkrúšeně.

„Santiago,” řekl mu chlapec, když šplhali na břeh, kam pak vytahovali loďku. „Mohl bych jezdit zase s vámi. Vydělali jsme nějaké peníze.”

Stařec kdysi naučil chlapce rybařit a chlapec ho miloval.

„Ne,” odpověděl stařec. „Jsi na šťastném člunu. Zůstaň s nimi!”

„Ale vzpomeňte si, jak jste jednou nezavadil o rybu sedmaosmdesát dní a pak jsme tři neděle chytali kapitální kusy den co den!”

„Vzpomínám,” přisvědčil stařec. „Já vím, že jsi ode mne neodešel proto, že bys pochyboval.”

„To mi poručil táta. Jsem ještě kluk a musím ho poslouchat.”

„Já vím,” odpověděl stařec. „To je docela přirozené.”

„A ty jsi si vzpomněl na to, že jsem ti řekl, že jsi na šťastném člunu.”

Sebrali z člunu výstroj. Stařec nesl přes rameno stěžeň a chlapec nesl bednu se stočenými tvrdými pletenci hnědých šňůr, bodec s hákem a harpunu s násadou. Bednička s návnadou ležela na zádi loďky vedle kyje, jehož se užívalo ke zdolání velkých ryb, když byly přitaženy po bok člunu. Nikdo by byl starému nic neukradl, ale bylo lépe vzít plachtu a tlusté šňůry domů, protože jim škodila rosa a protože, i když by mu místní lidé docela jistě nic neukradli, stařec měl za to, že bodec a harpuna ponechané ve člunu by jen zbytečně někoho pokoušely.

Kráčeli spolu po silnici k starcově chatrči a vešli otevřenými dveřmi. Starý opřel stěžeň se svinutou plachtou o stěnu a chlapec složil bednu a ostatní nářadí vedle na zem. Stěžeň byl skoro tak dlouhý jako jediná jizba v chatrči. Chatrč byla postavena z tuhých listenů, jež chrání pupeny královské palmy a kterým se říká *guano*, a byla v ní postel, stůl, jedna židle a ohniště na hlinité podlaze, kde se vařilo na dřevěném uhlí. Na hnědých stěnách z překrývajících se listů houževnatě vláknitého *guana* visel barvotisk Nejsvětějšího srdce Ježíšova a ještě jeden obrázek Panenky Marie Cobreské. To byly památky po jeho ženě. Kdysi na stěně visívala její tónovaná fotografie, ale sundal ji, protože si při pohledu na ni připadal příliš osamělý, a teď ležela na polici v koutě pod jeho čistou košilí.

„Co máte k jídlu?“ zeptal se chlapec.

„Hrnc s žluté rýže s rybou. Chceš trochu?“

„Ne. Najím se doma. Mám vám rozdělat oheň?“

„Ne. Rozdělám si ho později. Nebo tu rýži sním studenou.“

„Smím si vzít síť?“

„Samořejmě.“

Ve skutečnosti tu žádná síť nebyla a chlapec si pamatoval, kdy ji prodali. Ale hráli tuhle smyšlenou hru každý den. Neexistoval ani

(...)

Slyšel, jak praskl klacek a šňůra se začala rychle odvíjet přes obrubeň loďky. Vytáhl v temnotě z pochvy nůž, nechal si všechn tah ryby spočinout na levém rameni, zaklonil se dozadu a uřízl tu šňůru na podložce dřevěné obrubně. Pak odřízl druhou šňůru, která mu byla nejbliž, a svázal potmě volné konce zásobních kotoučů. Pracoval obratně jednou rukou a přišlápl kotouče nohou, aby je přidržel, když utahoval uzly. Měl teď šest zásobních kotoučů šňůry. Dva od každé návnady, kterou odřízl, a dva od návnady, na kterou ryba zabrala, a všechny byly svázány dohromady.

Až se rozední, myslel si, přelezu dozadu k tomu čtyřicetisáhovému vnadidlu, uříznu je taky a zásobní kotouče svážu. Přijdu tak o dvě stě sáhů dobrého katalánského *cordelu*, o háky a drátěné nástavce. To se dá nahradit. Ale kdo mi nahradí tuhle rybu, jestli chytím nějakou jinou rybu a ona

mi ji odřízne? Nevím, co to bylo zač, co mi teď právě zabralo. Mohl to být marlin nebo žralok. Ani jsem to necítil. Musel jsem se toho zbavit moc nahonem.

Nahlas řekl: „Kdyby tak tady byl chlapec!“

Ale chlapec tady není, pomyslel si. Jsi tady jen ty sám a měl by ses radši dostat k poslední šňůře hned teď, tma netma, odříznout ji a navázat zásobní kotouče.

A taky to provedl. Bylo to potmě těžké a ryba sebou jednou trhla tak prudce, že upadl na tvář a roztrhl si kůži pod okem. Krev mu stekla kousek po tváři, ale srazila se a uschla, než dosáhla brady, a on se doplazil zpátky na příď a odpočíval opřený o dřevo. Narovnal si pytel a posunul opatrně šňůru tak, že mu přišla na ramenou o kousek dál, a když si ji na ramenou zakotvil, opatrně zkusil, jak ryba táhne, a pak strčil ruku do vody, aby cítil, jak loďka pluje vpřed.

Rád bych věděl, po čem se to tak vrhla, pomyslel si. Drát po tom velikém kopci jejího hřbetu určitě sklouzl. Jí hřbet jistě tak nebolí jako mne. Ale nemůže ten člun táhnout věčně, ať je jak chce veliká. Mám teď s krku všechno, co by mi mohlo překážet, a mám pořádnou zásobu šňůry; to je

všechno, co může člověk chtít. „Rybo,“ oslovil ji tiše, „zůstanu s tebou, dokud nevy pustím duši.“

Ona se mnou nejspíš zůstane taky, řekl si pak v duchu a čekal, až se rozední. Bylo teď v té chvíli před úsvitem chladno a stařec vrážel tělem do bedně, aby se zahřál. Dokážu to právě tak dlouho jako ona, myslel si. A v prvním úsvitu se šňůra začala rýsovat šikmo dolů do vody. Člun plul vytrvale a krajíček vycházejícího slunce se ukázal po starcově pravičce.

„Nabírá si to na sever,“ řekl stařec. Proud nás asi zanesl daleko k východu, pomyslel si pak. Kdyby se tak stočila po proudu! To by znamenalo, že začíná být unavená.

Když slunce vystoupilo výše, uvědomil si stařec, že ryba unavena není. Bylo tu jen jedno příznivé znamení. Úhel šňůry ukazoval, že pluje v menší hloubce. Neznamenal to ještě nutně, že bude skákat. Ale mohla by.

„Pane bože, ať skáče!“ řekl stařec nahlas. „Mám dost šňůry, abych ji zvládl.“

Možná že kdybych dokázal aspoň trochu zvětšit napětí, že by ji to bolelo a začala by skákat, pomyslel si. Ať skáče, teď když je světlo, a naplní si tak měchýře podél páteře vzduchem. Pak se nebude moci ponořit, aby dodělala.

Snažil se zvýšit napětí, ale šňůra byla už od chvíle, kdy ryba zabrala, napjatá až k prasknutí, a stařec cítil ten ukrutný odpor, když se zaklonil dozadu, aby táhl, a věděl přitom, že už do toho nemůže dát víc síly. Nesmím za žádnou cenu škusnout, připomínal si. Každé škusnutí rozšiřuje ránu, kudy vnikl hák, a když pak ryba začne skákat, mohla by jej vyplivnout. Ostatně se sluncem je mi líp a jednou se aspoň do něho nemusím dívat.

Když zapadalo slunce, vzpomněl si, aby si dodal sebevědomí, jak se tenkrát v hospodě v Casablance utkal v přetlačování rukou s tím slavným černochem ze Cienfuegos, a to byl nejsilnější muž v docích. Seděli tam celý den a noc s lokty na křídové čáře na stole, se vztyčeným předloktím a s rukama pevně zaklesnutýma do sebe. Jeden se snažil přetlačit ruku druhého, až by se dotkla stolu. Uzavírala se tam spousta sázek a lidé přicházeli a vycházeli z místnosti pod petrolejovými lampami a on pozoroval černochovu paži a ruku a jeho tvář. Po prvních osmi hodinách střídali rozhodčí v čtyřhodinových směnách, aby se mohli vyspat. Zpod jeho i černochoových nehtů prýštila krev a hleděli si navzájem do očí a na ruce a na paže a sázkaři přicházeli dovnitř a vycházeli ven a posedávali na vysokých stoličkách u zdi a pozorovali je. Stěny byly dřevěné a natřené jasně modře a lampy na ně vrhaly jejich stíny. Černochův stín byl ohromný a houpal se po stěně, jak větrík rozkymácel lampy.

Celou noc se střídaly sázky pro a proti a černocho napájeli rumem a zapalovali mu cigarety. Pak se černoch po sklenici rumu pokusil o drtivý nápor a jednou starce, který tenkrát ještě nebyl stařec, ale Santiago *El Campeón*, vychýlil skoro o tři palce z rovnováhy. Ale stařec se vypracoval rukou zpátky do nerozhodné polohy. V té chvíli věděl s jistotou, že toho černocho, který byl znamenitý člověk a výborný atlet, už porazil. A za svítání, kdy sázkaři žádali, aby bylo utkání prohlášeno za nerozhodné a rozhodčí vrtěl hlavou, vynaložil veškeré úsilí a tlačil černochovu ruku níže a níže, až spočinula na dřevě. Utkání začalo v neděli ráno a skončilo v pondělí ráno. Mnoho

Na šňůry se nachytaly žluté chaluhy, ale stařec věděl, že to jenom přispívá k brzdění, a měl z toho radost. Byly to žluté chaluhy z golfského proudu, které v noci tolik světélkují.

„Rybo,“ promluvil k ní, „z té duše tě miluju a vážím si tě. Ale zabiju tě, než skončí dnešní den.“

Aspoň doufám, dodal v duchu.

Ted' věděl, že ryba je s ním, a jeho vlastní ruce a hřbet nebyly z žádného snu. Ruce se mi brzo zacelí, pomyslel si. Krvácení rány vyčistilo a slaná voda je zahojí. Temná voda ze srdce Golfského proudu je nejlepší balzám na světě. Jen si musím udržet jasnou hlavu. Ruce udělaly své a s plachtou se nám pluje dobře. Když má můj marlin zavřenou hubu a ocas kolmo do vody, plujeme si jako bratři. Pak se mu to v hlavě začalo trochu plést a napadlo ho : veze domů on mne nebo já jeho? Kdybych ho měl za sebou ve vleku, tak bych se ptát nemusel. A kdyby byl marlin v loďce a ztratil všechnu důstojnost, nemusel bych se ptát taky. Ale takhle pluli připoutáni k sobě, bok po boku, a stařec si myslel: ať doveze domů on mne, jestli mu to dělá radost. Zvítězil jsem nad ním jenom úskokem a on mi nechtěl ublížit.

Pluli dobře a stařec si máčel ruce ve slané vodě a snažil se udržet si jasnou hlavu. Vysoko nad nimi se hromadily oblačné kupy a táhly lehké beránky, takže stařec věděl, že brisa vytrvá celou noc. Díval se v jednom kuse na rybu, aby se ujistil, že je to všechno pravda. To bylo hodinu předtím, než ho napadl první žralok.

Žralok se prudce přihnul a stařec ho zasáhl, zrovna když scvakával čelisti. Udeřil jej důrazně a tak z vysoka, jak jen mohl zvednout kyj. Tentokrát ucítil lebeční kost na spodní části mozku a zasáhl jej ještě jednou do téhož místa, když žralok tupě odtrhával maso a klouzal s ryby dolů. (...)

Stařec vyhlížel, jestli se nevynoří znovu, ale ani jeden ze žraloků se neukázal. Pak spatřil, jak jeden z nich plove v kruzích při hladině. Plutev druhého neviděl.

Nedalo se čekat, že je zabiju, pomyslel si. Byly časy, kdy bych je byl možná zabil. Ale pošramotil jsem je oba pořádně a žádný z nich se asi necítí zvlášť dobře. Kdybych je byl mohl napálit oběma rukama, byl bych toho prvního určitě zabil. I dnes.

Nechtěl se podívat na rybu. Věděl, že polovička je z ní zničena. Slunce zapadlo, zatím co bojoval se žraloky.

„Za chvíli se setmí,“ uvědomil si nahlas. „To bych pak měl uvidět světla Havany. A jestli jsem se dostal moc daleko na východ, uvidím světla na některé z těch nových pláží.“

Ted' už nemůžu být tak daleko od břehu, pokračoval v myšlenkách. Doufám, že si se mnou nikdo nedělá moc velké starosti. Starosti si ovšem může dělat jenom chlapec. Ale ten na mě určitě spoléhá. Hodně starších rybářů bude mít starosti. A mnoho ostatních taky, pomyslel si. Žiju mezi dobrými lidmi.

Nemohl už mluvit k rybě, protože ryba byla tak zle poničena. Pak se mu něco kmitlo hlavou.

„Polorybo,“ řekl nahlas. „Rybo, která jsi byla. Lituju, že jsem se vypravil tak daleko. Zničilo nás to oba. Ale zabili jsme mnoho žraloků, ty i já, a mnoho jiných jsme zle potrefili. Kolik jsi jich vůbec zabila ty, stará vojno? Nemáš to kopí na hlavě jen tak zbůhdarma.“

Líbilo se mu myslet na mečouního marlina a na to, co by byl udělal žralokovi, kdyby volně plul. Měl jsem si useknout jeho meč a bojovat s ním, napadlo ho. Jenže tu nemám žádnou sekyrku a nemám ani nůž.

Ale kdybych ho měl čím useknout a mohl ho přivázat k násadě vesla, to by byla zbraň! Mohli bychom pak s nimi bojovat společně. A co si počneš teď, když přijdou v noci? Co můžeš dělat?

„Bojovat s nimi,“ odpověděl si nahlas. „Budu s nimi bojovat, dokud nepadnu.“ (...)